

Олена Кір'янова

ФОРМУВАННЯ НОВІТНІХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ПЕРІОДУ 1920–1930-Х РР. (90-ТІ РР. ХХ СТ.)

Розглянуто формування новітніх підходів до вивчення історії науково-педагогічної інтелігенції, що розпочалося в 1990-х рр., коли відбувся відхід від радянських схем, стереотипів та ідеологем, які заважали об'єктивно вивчати досліджувану проблему. Нами встановлено, що найбільший внесок у переосмислення історії суспільно-політичних та культурно-освітніх аспектів становлення і життєдіяльності інтелігенції радянської України в 1920–1930-ті рр. здійснили В. Даниленко, Г. Касьянов, С. Кульчицький, наукові співробітники Інституту історії АН України, які з об'єктивних позицій показали запровадження адміністративних підходів до формування національної політики уряду у вищій школі УРСР, взаєминах з науково-педагогічною інтелігенцією в 1920–1930-х рр. Цей матеріал переконливо змінив ставлення до тих спеціалістів вищої освіти, їхньої наукової спадщини, що їх було звинувачено та засуджено в 1930-х рр. за “буржуазний націоналізм”.

Ключові слова: науково-педагогічна інтелігенція, сучасна українська історіографія, українізація, вчені-історики.

Актуальність дослідження зумовлена потребою переосмислення на оновленій історіографічній базі складних і суперечливих культурно-освітніх перетворень у радянській Україні 1920–1930-х рр. Адже на формування якісного освітнього рівня, світоглядних пріоритетів, внутрішньої культури молодого покоління вирішальний вплив має науково-педагогічна інтелігенція. Саме тому вивчення історичного досвіду соціокультурних перетворень, насамперед в освіті, безпосереднім учасником яких була вишівська інтелігенція 20–30-х рр. ХХ ст., має нині не лише науково-пізнавальне, а й практичне значення.

Новизна наукової статті визначається тим, що на основі аналізу та опрацювання значного масиву історичної літератури вперше застосовано комплексний міждисциплінарний підхід до висвітлення поглядів сучасних українських учених про участь науково-педагогічної інтелігенції радянської України в культурно-освітніх перетвореннях 20–30-х рр. ХХ ст. На оновленій історіографічній базі визначено її особливості в історичному дискурсі кінця ХХ ст. Мета дослідження полягає у висвітленні новітніх підходів вітчизняних дослідників щодо вивчення історії науково-педагогічної інтелігенції 20–30-х рр. ХХ ст., який розпочався у 1990-х рр., а також визначенні політичних, соціокультурних чинників, які впливали на формування історіографічного поля та блоку проблем подальшого вивчення означеної теми. Досягнення мети реалізується через вирішення таких завдань: визначити характерні щодо діяльності українських освітян 20–30-х рр. ХХ ст. методологічні підходи та концептуальні зміни, що відбувалися в історіографічному полі 1990-х рр. – поч. ХХІ ст.; показати найвагоміші досягнення вітчизняної історіографії кінця ХХ ст. у вивченні історії науково-педагогічної інтелігенції та її участі у розбудові вищої освіти.

Об'єктом наукової статті є історична, історико-педагогічна література 1990-х рр., в якій розглядається участь науково-педагогічної інтелігенції в культурно-освітніх перетвореннях 20–30 х рр. ХХ ст. Предметом є процес становлення та розвитку знань у сучасній вітчизняній історіографії щодо участі науково-педагогічної інтелігенції в культурно-освітніх перетвореннях 1920–1930-х рр., формування пріоритетних проблемно-тематичних напрямів досліджень, зміна теоретико-методологічних, концептуальних підходів упродовж 1990-х рр. Хронологічні рамки статті мають двовимірність: історичний – охоплює період 1920–1930 х рр., пов'язаний з початком і завершенням українізації системи закладів вищої освіти, та участі в ній науково-педагогічної інтелігенції; історіографічний – стосується історичної та історико-педагогічної літератури у цій галузі, опублікованої впродовж 90-х рр. ХХ ст. Географічні межі дослідження охоплюють Українську СРР, а з 1937 р. – Українську РСР, що перебувала у складі СРСР, а також територію сучасної України.

З відновленням державного суверенітету та проголошенням незалежності України відбулося повне оновлення української історіографії, що супроводжувалося відходом від

радянських схем, стереотипів та ідеологем, які заважали вивчати історію діяльності науково-педагогічної інтелігенції в період українізації 1920–1930-х рр. з національних і загальнолюдських позицій та пріоритетів. З відкритих спецфондів, спецфондів в історичну науку повернулися заборонені, сфальсифіковані праці відомих учених і педагогів, зокрема М. Грушевського, С. Єфремова, Я. Чепіги, М. Скрипника, І. Соколяньського, О. Залужного тощо. Значний розвиток в історіографії отримала така форма вивчення минулого, як історична персоналістика. Дослідники почали використовувати праці істориків української діаспори. Колишні партійні вчені-історики, які були справжніми фахівцями, переосмислюючи оцінки минулого, зуміли швидко включитися в науково-дослідну роботу. За доволі невеликий відтинок часу були написані на базі нових концептуальних та методологічних позицій підручники, курси лекцій, опубліковані монографії, захищені кандидатські та докторські дисертації. У цій галузі вчені-історики поступово використовують набутки суміжних наук, зокрема історико-педагогічних, культурологічних, філософських.

Важливі питання у цій сфері з позицій історизму та об'єктивності були порушені у низці монографій про радянську інтелігенцію та сталінізм, що вийшли на початку 1990-х рр. Уперше співробітники Інституту історії АН України В. Даниленко, Г. Касьянов, С. Кульчицький подали новий матеріал з архівних спецфондів ЦДАГО України, СБУ, який дав змогу показати запровадження адміністративних підходів до формування національної політики уряду у вищій школі УРСР, у взаєминах з науково-педагогічною інтелігенцією в 1920–1930-х рр. [8; 15; 16]. Цей матеріал переконливо змінив ставлення до тих спеціалістів вищої освіти, їхньої наукової спадщини, що їх було звинувачено та засуджено в 1930-х рр. за “буржуазний націоналізм”. Опрацьовані та проаналізовані спецфонди архіву СБУ дали змогу дослідникам показати замовчувані тоталітарним режимом методи та масштаби репресій проти науково-педагогічної інтелігенції у 1930-х рр. та катастрофічні наслідки цих явищ для української вищої освіти й держави загалом.

Уперше наукове осмислення питання про співробітництво західноукраїнських учених з науково-педагогічною інтелігенцією УСРР часів українізації подано в колективній монографії О. Рубльова та Ю. Черченка, видрукуваній в 1994 р. [26]. Використаний у роботі конкретно-історичний та джерельний матеріал дав змогу дослідникам стверджувати, що процес українізації був загальнонаціональним явищем, у якому намагалася брати участь більшість української інтелігенції, у тому числі й вихідці із західноукраїнських земель. Науковий інтерес викликають представлені у роботі документи архіву СБУ про маловідомі факти репресивної політики влади щодо науково-педагогічної інтелігенції у 1930-ті р. Своєрідним орієнтиром нового осмислення історії української інтелігенції, у тому числі й науково-педагогічної діяльності, послужувала узагальнювальна праця “Нарис історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.)” (1994 р.) [22]. Значна частина матеріалу цієї книги містить нові джерела та нову інтерпретацію здобутків науково-педагогічної інтелігенції в українізаційних процесах.

Подальший розвиток окресленої проблематики знайшов свій вияв у дисертаційних роботах, які спеціально присвячені вивченню різних груп інтелігенції радянської України, а також у роботах, що висвітлюють діяльність науково-педагогічної інтелігенції в контексті тем про формування і становлення організаційних та дослідницьких структур, науково-викладацьких колективів і науково-громадських організацій тих років тощо.

Першу вдалу спробу засвідчити визначальну роль української науково-педагогічної інтелігенції у справі національного відродження України здійснив у дисертаційному дослідженні В. Масненко [21]. Збагатила напрацювання щодо вивчення ролі науково-педагогічної інтелігенції в історико-краєзнавчих дослідженнях 1920–1930-х рр. дисертація Л. Бабенко, написана на основі узагальнення вперше дослідженого матеріалу з архівних спецфондів [1]. У контексті вивчення теми увагу привертає дисертація І. Мірошніченко “Вища школа радянської України в 1920–1928 рр.: проблеми розвитку, досвід, уроки” (1993 р.) [20]. Помітний інтерес викликає робота О. Богданишиної, яка, використовуючи нові документальні дані, висвітлила різні форми та напрями діяльності співробітників Харківської дослідної кафедри історії української культури під проводом Д. Багалія та за участю таких учених, як В. Веретенников, О. Водолажченко, С. Іванова в 1921–1934 рр. [3]. Оприлюднила цінну інформацію про структуру та організацію навчального процесу в Харківському інституті народної освіти ім. О. Потебні (1921–1930 рр.), науково-дослідницьку роботу викладачів старшого та молодшого покоління у галузі педагогічної науки в дисертації О. Рябенко. Слушним є висновок дослідниці про те, що Харківський інститут народної освіти став центром педагогічної думки у той період [27].

У контексті переосмислення наукової історії України радянської доби важливе значення посідають дисертаційні дослідження про репресивну політику комуністичної влади, яку вона застосовувала щодо науково-педагогічної інтелігенції в 1920–1930-х рр. Дисертація Ю. Шаповала започаткувала критичний, здебільшого викривальний підхід до аналізу драматичних подій 1920–1930-х рр., їх трагічних наслідків [14, с. 177]. Робота має документально-аналітичний характер, що засвідчує та поіменно вказує на винуватців і виконавців карально-репресивних методів, що їх застосовували щодо науково-педагогічної

інтелігенції, починаючи з “інтриг” у науково-освітніх колах, метою яких був підрив авторитету до-революційної професури, до прямих репресій у 1930-х рр. [33].

У 1990-х рр. з метою утвердження нового бачення щодо багатьох видатних діячів освіти та науки того часу, повернення до історії наукового спадку незаслужено забутих учених, справою життя яких була робота на користь своєї Батьківщини, проводилися міжнародні та всеукраїнські наукові конференції. Головними здобутками цих конференцій стало оприлюднення переліку знищених наукових установ, історичних шкіл, науково-дослідних інститутів, їхніх співробітників, що працювали на користь національного відродження у 1920–1930-х рр. [10].

Важливе наукове і пізнавальне значення мають праці про національну політику радянської влади в культурно-освітньому житті України в 1920–1930-х рр. Роботи такого спрямування повною мірою переоцінили попередні стереотипи, пов’язані зі значенням українізації та її впливом на розвиток культури, вищої освіти, суспільну активність науково-педагогічної інтелігенції. Вони також дали ключ до розуміння природи українізації, її справжнього та декларованого змісту, передумов та причин проведення, періодів і наслідків. Першими переглянули попередні підходи до природи українізації, українізаційних подій у культурі, її ролі в активізації діяльності науково-освітніх товариств, провідних учених-педагогів В. Даниленко, Г. Касьянов, С. Кульчицький [9; с. 22]. Вагомий внесок у вивчення питань історії вищої освіти, науково-дослідних інститутів, пов’язаних з науковою та викладацькою діяльністю науково-педагогічної інтелігенції тих років, здійснили наукові збірники та журнали, які декларують найактуальніші проблеми та напрями в цій галузі. У цьому сенсі треба відзначити праці таких авторів, як П. Тронько, Г. Брега, В. Савчук, які по-новому актуалізували та висловили цінні міркування щодо багатопланової діяльності вчених-педагогів у напрямку створення науково-громадських організацій, професійних комітетів [32], їхньої участі в організації та проведенні історико-краєзнавчої роботи [4] та у вивченні історії культури національних меншин у 1920–1930-ті рр. [28]. На їхню думку, всі ці комісії, науково-громадські організації в Україні спиралися на досвід таких учених-педагогів, як М. Василенко, В. Липинський, П. Тутківський, А. Лобода, О. Фомін, І. Шмальгаузен тощо.

У 1990-ті рр. посилилася увага істориків до такого важливого напрямку в історіографії, як історична персоналістика, яка стала вагомим надбанням у докладному відтворенні життєвої та творчої біографії видатних представників науково-педагогічної інтелігенції, які жили і працювали в 1920–1930-х рр. Науково-біографічні дослідження переважно ґрунтуються на архівних матеріалах та особистих архівах учених. Найбільший внесок у вивчення невідомих і маловідомих сторінок життя та праці науково-педагогічної інтелігенції тих років здійснили Г. Стрельський і А. Трубайчук, Р. Пиріг, С. Білокінь, П. Сохань, В. Ульяновський, С. Кіржаєв, В. Пристайко та Ю. Шаповал, І. Гирич, В. Кравченко, А. Санцевич, І. Курас та С. Водотика тощо. Їх поява, з одного боку, утверджує новий погляд на життя та науково-викладацьку діяльність багатьох видатних осіб того часу, з другого – засвідчує про широкі простори у цій галузі для науковців молодшого покоління. Саме завдяки студіям учених у цьому напрямку було повернуто історичну справедливість щодо маловідомих сторінок життя та науково-педагогічної діяльності, наукової спадщини М. Грушевського в період повернення його з еміграції (з 1924 по 1934 рр.) [2; 5; 25]. Уперше в історіографії на підставі нових і маловідомих архівних джерел у комплексі досліджено проблему розвитку і втілення М. Грушевським ідеї АCADEMIA як інтегративної інституції української національної академічної науки в колективній монографії авторів П. Соханя, В. Ульяновського, С. Кіржаєва “М. С. Грушевський і АCADEMIA” [31]. На основі опрацювання архіву М. Грушевського по-новому висвітлив діяльність визначних постатей науково-педагогічної інтелігенції тих років (С. Єфремова, В. Липинського, М. Василенка, І. Гирич) [6].

Поряд з літературою, в якій докорінно переоцінено постать М. Грушевського, були опубліковані праці про Д. Багалія, М. Слабченка, М. Яворського. Так, вагомий внесок у створення правдивої історії життя та творчості видатного українського вченого Д. Багалія було здійснено В. Кравченком, який висловив нові думки про взаємини вченого з владою. Зокрема, у вступній частині він слушно зазначив, що співпраця Д. Багалія з радянською владою була вимушеною життєвою обставиною і пов’язана, передусім, зі сподіваннями вченого “на трансформацію цього режиму, особливо на початку 1920-х рр.” [18, с. 6].

Перегляд попередніх історіографічних оцінок щодо наукової спадщини видатних українських учених і педагогів М. Слабченка та М. Яворського здійснив А. Санцевич. Зокрема, у праці “Видатний український історик М. Є. Слабченко”, широко проаналізувавши його викладацькі заслуги, А. Санцевич дійшов логічного висновку, що “він багато зробив щодо українізації в Одесі, місті дуже зрусифікованому за століття самодержавного російського панування, був серед перших професорів-гуманітаріїв, що викладали свої курси українською мовою” [29, с. 68]. Нові положення були висловлені А. Санцевичем і про науково-викладацьку діяльність М. Яворського, його наукові та педагогічні заслуги [30]. Відтворенням правдивої творчої біографії академіка М. Слабченка займалися також І. Курас та С. Водотика [19].

Запорукою подальшого розвитку досліджень у напрямку вивчення життєвих, творчих, науково-педагогічних біографій учених є збагачення джерельної бази, систематизація та укомплектування знань про відомих персоналій національної науки та освіти, тому ця галузь і надалі потребує чималих дослідницьких зусиль учених-істориків і є перспективною на сучасному етапі. Однією з особливостей розвитку української історіографії 1990-х рр. є підготовка наукової та навчальної літератури, окремі розділи яких присвячені професійній діяльності науково-педагогічної інтелігенції 1920–1930-х рр. Перша об'єктивна колективна монографія “Історія Академії наук України. 1918–1933” (1994 р.) була підготовлена київськими дослідниками за загальною редакцією Б. Патона [13]. У праці сконцентровано новий архівний матеріал про масштаби роботи науково-педагогічної інтелігенції в організації та створенні розгалуженої системи науково-дослідних установ, товариств, кафедр різних за формою та призначенням у 1920–1930-ті рр. Цілісну картину становлення та розвитку української науки подано в працях В. Онопрієнка, зокрема, одна з них “Історія української науки ХІХ–ХХ століть” (1998 р.) присвячена аналізу складних колізій її розвитку. Також у цій праці заслужено оцінено внесок її співробітників у розвиток національної культури, відновлено історичну справедливість щодо цілої низки видатних учених та викладачів вищої школи того часу, яких було репресовано в 1930-ті рр. [24].

Упродовж 1990-х рр. було створено навчальну літературу, підручники та посібники для середньої та вищої школи з історії та історіографії України [11; 17; 23], а також праці, у яких сконцентровано чималий матеріал про становлення та розвиток вищої школи в радянській Україні 20–30-х рр. ХХ ст., виокремлено найважливіші рубежі українізаційних процесів, простежено культуротворчу та націєтворчу діяльність відомих представників науково-педагогічної інтелігенції, зацентовано увагу на повчальних уроках [12].

Таким чином, з відновленням Україною своєї державності відбулося повне оновлення вітчизняної історіографії, яке супроводжувалося її відходом від радянських схем, стереотипів та ідеологем. З відкритих спецсховищ, спецфондів в історичну науку повернулися заборонені, сфальсифіковані праці відомих учених і педагогів М. Грушевського, С. Єфремова, Я. Чепіги, М. Скрипника, І. Соколянського, О. Залужного тощо. За короткий термін були написані з позицій історизму та об'єктивності нові підручники, курси лекцій, опубліковані монографії, захищені кандидатські та докторські дисертації. Найбільший внесок у переосмислення історії суспільно-політичних та культурно-освітніх аспектів становлення і життєдіяльності інтелігенції радянської України в 1920–1930-ті рр. здійснили наукові співробітники Інституту історії АН України В. Даниленко, Г. Касьянов, С. Кульчицький, які з об'єктивних позицій показали запровадження адміністративних підходів до формування національної політики уряду у вищій школі УРСР, взаєминах з науково-педагогічною інтелігенцією в 1920–1930-х рр. Цей матеріал переконливо змінив ставлення до тих спеціалістів вищої освіти, їхньої наукової спадщини, що їх було звинувачено та засуджено в 1930-х рр. за “буржуазний націоналізм”.

Література

1. Бабенко Л. Л. Роль наукової інтелігенції в розвитку історичного краєзнавства на Україні в 20-х – на початку 30-х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Л. Л. Бабенко. — Дніпропетровськ, 1993. — 21 с.
2. Білокінь С. Київська школа академіка М. С. Грушевського / С. Білокінь // УІЖ. — 1996. — №5. — С. 45–55.
3. Богданишина О. М. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. академіка Д. І. Багалія (1921–1934 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. М. Богданишина. — Дніпропетровськ, 1993. — 18 с.
4. Брега Г. С. Науково-громадські організації України в 20–30-ті роки / Г. С. Брега // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. — К., 1993. — С. 69–80.
5. Верба І. В. Родина Грушевських в українській історичній науці / І. В. Верба // УІЖ. — 1996. — № 5. — С. 153–158.
6. Гирич І. Б. Архів М. Грушевського як джерело для вивчення визначних постатей українського руху (М. Грушевський, С. Єфремов, В. Липинський, М. Василенко): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / І. Б. Гирич. — К., 1995. — 25 с.
7. Даниленко В. М. Володимир Дурдуківський — педагог, критик, громадський діяч (1874–1938) / В. М. Даниленко, А.А. Кравченко. — К.: Ніка-Центр, 2000. — 72 с.
8. Даниленко В. М. Сталінізм на Україні 20–30-ті роки / В. М. Даниленко, Г. В. Касьянов, С. В. Кульчицький. — К.: Либідь, 1992. — 340 с.
9. Даниленко В. М. Українізація: Здобутки і втрати (20–30-ті роки) / В. М. Даниленко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Респ. міжвід. зб. наук. пр. — К., 1992. — Вип. 2. — С. 79–91.
10. Івашенко Н. Л. Відтворюючи історичну справедливість / Н. Л. Івашенко // Культура України: історія і сучасність: міжнародна науково-теоретична конференція (25–26 жовтня 1994 р.). — Харків, 1994. — С. 165–178.
11. Історія України від найдавніших часів до наших днів: навч. посіб. для студентів вузів: Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича. — 2-е вид. перероб. та доп. — Чернівці, 1998. — 335 с.
12. Інститут історії України НАН України 1936–2006. — К.: Інститут історії України НАН України, 2006. — 818 с.
13. Історія Академії наук України. 1918–1933: / [ред. кол.: Б. С. Патон (гол.) та ін.]. — К.: Наук. думка, 1994. — 320 с.
14. Калакура Я. С. Історичні засади українознавства / Я. С. Калакура. — К., 2007. — 381 с.
15. Касьянов Г. В. Сталінізм і українська інтелігенція (20–30-ті роки) / Г. В. Касьянов, В. М. Даниленко. — К.: Наук. думка, 1991. — 96 с.
16. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція 20–30-х років: соціальний портрет та історична доля / Г. В. Касьянов. — К.: Глобус. Вік; Едмонтон: Канадський інститут українських студій Альбертського університету, 1992. — 175 с.
17. Кравець В. Історія української школи і педагогіки. Курс лекцій: Навч. Посіб. для студентів педагогічних навчальних закладів та університетів / В. Кравець. — Тернопіль, 1994. — 395 с.
18. Кравченко В. В. Дмитро Іванович Багалій — професор Харківського університету. Бібліографічний покажчик / В. В. Кравченко. — Харків, 1992. — 122 с.
19. Курас І. Ф. Академік М. Є. Слабченко / І. Ф. Курас, С. Г. Водотика // УІЖ. — 1993. — № 11/12. — С. 90–98.
20. Мірошниченко М. І. Вища школа Радянської України в 1920–1928 рр.: проблеми розвитку, досвід, уроки: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / М. І. Мірошниченко. — К., 1993. — 16 с.

21. Масненко М. М. Суспільно-політичні позиції інтелігенції України в 1921–1928 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / М. М. Масненко. — К., 1993. — 16 с.
22. Нариси історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.): у 3-х книгах / [за ред. Ю.О. Курносова]. — К., 1994. — Кн. 2. — 172 с.
23. Новітня історія України (1900–2000): підруч. / А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусев, В. П. Дрожжин та ін. — К.: Вища шк., 2000. — 663 с.
24. Онопрієнко В. І. Репресована наука України / В. І. Онопрієнко. — К., 1990. — 31 с.
25. Пиріг Р. Я. М. С. Грушевський між історією і політикою (1924–1934 рр.) / Р. Я. Пиріг // УІЖ. — 1991. — № 5. — С. 38–53.
26. Рубльов О. С. Сталінщина і доля західноукраїнської інтелігенції 20-ті-50-ті роки ХХ ст. / О. С. Рубльов, Ю. А. Черченко. — К.: Наук. думка, 1994. — 349 с.
27. Рябченко О. Л. Харківський інститут народної освіти ім. О. О. Потебні (1921–1930 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. Л. Рябченко. — Дніпропетровськ, 1997. — 21 с.
28. Савчук В. О. Громадські та наукові форми краєзнавства у вивченні історії, культури національних меншин у 20–30-х рр. ХХ ст. / В. О. Савчук // Історія України: маловідомі імена, події, факти. (Збірник статей). — К.: Рідний край, 1997. — Вип. 2. — С. 148–163.
29. Санцевич А. В. Видатний український історик М. Є. Слабченко / А. В. Санцевич // АН України. Ін-т історії України. — К., 1993. — 70 с.
30. Санцевич А. В. Погляди М. Яворського на історію України / А. В. Санцевич // УІЖ. — 1993. — № 10. — С. 37–52.
31. Сохань П. С. М. С. Грушевський і АКАДЕМІА: ідея, змагання, діяльність / П. С. Сохань, В. І. Ульяновський, С. М. Кіржаєв. — К., 1993. — 322 с.
32. Тронько П. Т. Національна Академія наук в організації та проведенні історико-краєзнавчої діяльності / П. Т. Тронько // Історія України: маловідомі імена, події, факти. (Збірник статей). — К., 1997. — Вип. 2. — С. 103–113.
33. Шаповал Ю. І. Україна 20-х–50-х років: сторінки ненаписаної історії (Україна об'єкт сталінських політичних репресій): автореф. дис. ... докт. іст. наук: 07.00.01 / Ю. І. Шаповал. — К., 1994. — 37 с.

The article is dedicated to the formation of new approaches to learning about the history of scientific-pedagogical intellectuals, these approaches appeared in 1990s when society separated from soviet systems, stereotypes and ideas which didn't allow to investigate the subject without any prejudice. In particular, we found out that such scientific co-workers of Institute of history of Ukrainian Academy of sciences as V. Danilenko, G. Kasyanov, S. Kulchitskiy made the biggest contribution to the reinterpretation of history of social-political and cultural-educational aspects of the formation of soviet Ukraine intellectuals in 1920–1930s. — these scientists showed without prejudice the establishment of administrative approaches to formation of government national policy in high school of USSR, showed the relationship with scientific-pedagogical intellectuals in 1920–1930s. This material had changed completely the attitude to specialists which were accused of “bourgeois nationalism”.

Key words: scientific-pedagogical intellectuals, modern native historiography, ukrainisation, scientists-historian.